

มูลนิธิการงปู่ทวน

ประเพณีล้านนา : ประเพณีปีไหมเมือง

วันสังขานต์ล่อง

วันสังขานต์ล่อง หรือวันสังขารล่อง หรือวันสังกรานต์ล่อง เป็นวันแรกของกิจกรรมปีใหม่ "สังขานต์" คือคำเดียวกับ "สงกรานต์" ในภาษาสันสกฤตซึ่งแปลว่า "ก้าวล่วงแล้ว" วันสังขานต์ล่องในภาษาล้านนา ตรงกับภาคกลาง คือวันมหาสงกรานต์ ถือเป็นวันสิ้นสุดของปีเก่า (การออก เสียง กร คนล้านนาจะออกเสียงเป็น ข เช่น คำว่า โกรธ ออกเสียงเป็น โชด คำว่า ชาวมอญ ออกเสียงเป็น ชาวขอม ดังนั้น "สงกรานต์" จึงออกเสียงเป็น "สังขานต์") ในหนังสือประเพณีสิบสองเดือนล้านนาให้ความหมายว่า **สังกรานต์** หมายถึงวันเดือนปีที่ล่วงไป (มณี พยอมยงค์, ๒๕๔๓, หน้า ๕๖) ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย **ภาคเหนือ** (๒๕๔๒, หน้า ๖๗๒๔) กล่าวถึงวันสังกรานต์ล่อง คือวันที่พระอาทิตย์โคจรไปสู่ตราศีมีน จะเข้าสู่ราศีเมษ

วันสังขานต์ล่องในแต่ละปีอาจไม่ตรงกันทุกปี เช่น พ.ศ. ๒๕๕๑ ตรงกับวันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๒ ตรงกับวันที่ ๑๔ เมษายน (ปฏิทินล้านนา ฉบับวัดธาตุคำ) แต่ปัจจุบันนิยมยึดถือตามประกาศวันหยุดสงกรานต์ของทางราชการ ถือเอาวันที่ ๑๓ เมษายน ของทุกปีเป็นวันสังขานต์ล่อง (ดุสิต ขวชาติ. ประธานชมรมปกป้องถิ่นล้านนา, สัมภาษณ์, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๑)

วันนี้คนล้านนาจะตื่นแต่เช้าตรู่ จุดตะโปก หรือประทัด ยิงปืน เพื่อขับไล่เสนียด จัญไร ไหลล่องไปกับปู่สังขานต์ ย่าสังขานต์ ซึ่งจะแบบริบเอาสิ่งที่ไม่ดีไม่งามในชีวิตไปเททิ้งที่มหาสมุทร การไล่สังขานต์ด้วยเสียงประทัดหรือตะโปกที่ดังแต่เช้าตรู่ จึงทำให้ทุกคนตื่นขึ้นมาเพื่อทำความสะอาดบ้านเรือน ซักที่นอน หมอนมุ้ง แล้วอาบน้ำชำระล้างร่างกายให้สะอาดผ่องใส

เด็ก ๆ มักจะถูกหลอกให้ไปซักผ้าที่แม่น้ำแต่เช้าตรู่ เพราะจะได้เห็นสังขานต์ล่องที่แม่น้ำ คนโบราณได้สมมุติตัวสังขานต์เป็นคนแก่สองคน คือปู่สังขานต์และย่าสังขานต์ถือแพไหลมาตามแม่น้ำ บ้างก็ว่าปู่สังขานต์และย่าสังขานต์หาบกระบุงตะกร้า เดินมาตามถนน เพื่อมารอรับเอา

เสนียดจัญไรทั้งหลาย ไปขว้างทิ้ง บ้างก็ว่าปู่สังขานต์ ย่าสังขานต์ ห่มผ้าสีแดงล่องแพมาตามแม่น้ำ นำพาสิ่งไม่ดีเป็นอัมภมงคลมาด้วย จึงต้องขับไล่ด้วยเสียงดังของประทัดแรงๆ ให้ผ่านไปโดยเร็ว วันนี้คนโบราณจึงจะเก็บกวาด ทำความสะอาดบ้านเรือน ซักผ้า เผาเศษขยะไปไม่ให้สิ่งหมักหมมทั้งหลายหมดสิ้น ไปพร้อมกับสังขานต์ที่ล่องไป

สิ่งสมมุติว่าเป็นปู่สังฆานต์ ย่าสังฆานต์นั้น แท้จริงคือ ตัวตนของเราที่กำลังไหลล่องไป ตามวัยของสังขาร มีอายุที่มากขึ้น จึงต้องการเริ่มต้นชีวิตใหม่ให้ดีขึ้น จะต้องขว้างทิ้งเสียสิ่งเศร้าหมอง ที่มีอยู่ในกาย วาจา และใจนั่นเอง สิ่งสำคัญในวันนี้คือการ "ดำหัว" โดยใช้น้ำขมิ้นส้มป่อย เพื่อชำระล้างสิ่งอัปมงคล และในวันนี้ มีการทำพิธีลอยสังฆานต์ที่แม่น้ำใหญ่ โดยการทำแพต้นกล้วย ประดับตกแต่งด้วยดอกไม้ ช่อ ตุง อาหารคาวหวาน แห่ด้วยฆ้องกลองอย่างครึกครื้น

ในการทำพิธี มีการปั้นข้าวแป้งลูปไล่ตามตัว เพื่อจัดเสกนียด จัญไร จากนั้นนำแป้งมาปั้นเป็นรูปตัวเป็ง หรือนักขัตรตามปีเกิดของตนเอง อธิษฐานและใส่ลงในแพ และปล่อยให้แพไหลไปตามแม่น้ำ มีปู่อาจารย์เป็นผู้ทำพิธี ในปัจจุบัน พิธีลอยสังฆานต์ ยังคงปฏิบัติกันที่บ้านยางหลวง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่เพียงแห่งเดียวเท่านั้น

ดำหัววันสังฆานต์ล่อง

การดำหัววันสังฆานต์ล่อง เป็นกิจกรรมที่เป็นจารีตประเพณีที่ทำกันมาแต่อดีต การดำหัว ในความหมายโดยทั่วไปของชาวล้านนา หมายถึงการสระผม แต่การดำหัววันสังฆานต์ล่อง หมายถึงการชำระล้างสิ่งอัปมงคลในชีวิตด้วยน้ำขมิ้นส้มป่อย การดำหัววันสังฆานต์ล่อง จะต้องหันหน้าไปตามทิศที่กำหนดไว้ในปักทึน หรือหนังสือปีใหม่เมือง ซึ่งในแต่ละปีจะไม่ตรงกัน ตัวอย่างเช่น ปักชะทึนล้านนา

ปีพ.ศ.๒๕๕๒ ฌบ้วัตธาตุค้ำ จังหวัตเชียงใหม่ คำนวณโดยพระครูอดุลย์สถิตต์ กล่าวถึงการดำหัววันสังฆานต์ไว้ว่า “ในวันสังฆานต์ไปนั้นจุงหื้อพากันสระเกล้าดำหัว ยังแม่น้ำ ทางไคว่ เค้าไม้ใหญ่นอกบ้านชายคา อว้ยหน้าไปสู่อุทิสะหนใต้ แล้วอาบน้ำส้มป่อยดำหัว อาบองค์สรงเศศเกล้า ด้วยมนต์วิเศษสรูปเกทเพนคาถาว่า สัพพะทุกขา สัพพะยา สัพพะอันตรายา สัพพะทุนนิมิตตา สัพพะคะหา สัพพะอุปทวา วินาสันตุ” แปลได้ว่า “ในวันสังฆานต์ล่องให้พากันสระเกล้าดำหัวที่แม่น้ำ ทางสี่แยก

หรือต้นไม้ใหญ่ที่อยู่นอกชายคาบ้าน และให้หันหน้าไปทิศใต้ แล้วนำน้ำขมิ้นส้มป่อยสระผม และอาบด้วยน้ำขมิ้นส้มป่อย เสกน้ำส้มป่อยด้วยคาถา สัพพะทุกขา สัพพะยา...” (พระครูอดุลย์สถิตต์ เจ้าอาวาสวัดธาตุค้ำ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ปฏิทินล้านนา พ.ศ. ๒๕๕๑)

ผู้นำในการดำหัววันสังฆานต์ล่องนี้ มีหัวหน้าครอบครัว เช่น พ่ออ้อยแม่อ้อย (ปู่ย่าตายาย)หรือพ่อบ้านจะเป็นผู้เสกฝักส้มป่อย ด้วยคาถา "โอม สิริมา มหาสิริมา เตชะยะสะลาภา อายุวัฒนภา ภาวันตุเม" (สนั่นธรรมธิ, ๒๕๔๘) แล้วนำส้มป่อยไปแช่น้ำ และเสกด้วยคาถามนต์น้ำส้มป่อย เช่น "สัพพะเคราะห์ สัพพะภัย สัพพะอุปาทวี สัพพะพยายาธแลกัฆวลอนตรายาทังหลาย ขอหื้อตกไปพร้อมกับสังฆานต์ เคราะห์ทางหลังอย่ามา ถ้า เคราะห์ทางหน้าอย่ามาหา พุทธังถอด ธัมมังถอด สังฆังถอด หูรู หูรู สวาหาย" (มณี พยอมยงค์, ๒๕๔๓,

หน้า ๗๙) หลังจากนั้นเอาน้ำส้มป่อยมาลูบศีรษะตนเองก่อน แล้วจึงลูบศีรษะสมาชิกในครอบครัว และมักนำน้ำมันส้มป่อยเช็ดล้างกาลกิณีที่ร่างกาย เช่น ในหนังสือปีใหม่เมืองล้านนา พ.ศ.๒๕๕๒ กล่าวว่า กาลกิณีอยู่ที่ปาก จัญไรอยู่ที่บา จึงให้นำน้ำมันส้มป่อยมาเช็ดปากและบา จึงจะเป็นสิริมงคล (พระครูอดุลสีลภิตฺติ, ๒๕๕๑, หน้า ๔-๕)

ทิศที่ควรหันหน้าในการดำหัววันสังขานต์ล่องตามตำราโบราณ

มีดังนี้ (โสมเฮียน.สืบสานภูมิปัญญาล้านนา, ๒๕๕๑, หน้า ๑๓)

- สังขรานต์ล่องวันอาทิตย์ ดำหัวอว้ยหน้าไปทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
- สังขรานต์ล่องวันจันทร์ ดำหัวอว้ยหน้าไปทิศตะวันตก
- สังขรานต์ล่องวันอังคาร ดำหัวอว้ยหน้าไปทิศใต้
- สังขรานต์ล่องวันพุธ ดำหัวอว้ยหน้าไปทิศใต้
- สังขรานต์ล่องพฤหัสบดี ดำหัวอว้ยหน้าไปทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
- สังขรานต์ล่องวันศุกร์ ดำหัวอว้ยหน้าไปทิศตะวันออก
- สังขรานต์ล่องวันเสาร์ ดำหัวอว้ยหน้าไปทิศตะวันตกเฉียงใต้

ในวันนี้ ตามประเพณีแต่โบราณมานั้น เจ้าผู้ครองนคร หรือแม้แต่ผู้ที่เป็นกษัตริย์ที่ปกครองล้านนาก็จะต้องสงรงน้ำตามทิศที่โหรหลวงคำนวณไว้ และลงไปทำพิธีลอยเคราะห์ในแม่น้ำ ดังเช่นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ในอดีต ประกอบพิธีลอยเคราะห์และดำหัวที่แม่น้ำปิง ท่าวัดเกตุการาม เดิมจึงชื่อว่าวัดสระเกษ; มณี พยอมยงค์, ๒๕๔๓, หน้า ๖๖)

การดำหัวแบบโบราณอีกวิธีหนึ่ง ต้องทำสะอาด มีดอกไม้รูปเทียน อาหาร ข้าวหอม หมากพลู เหมียวยง บุหรี่ อย่างละ ๔ ชิ้น และนำเศษไม้ รูปปั้นมนุษย์ รูปปั้นสัตว์ตามปีเกิดของตน ดังนี้

ปีเกิด	เศษไม้	รูปปั้น
ปีไส้(ชวด)	โพธิ์	ผีอารักษ์ อีแร้ง กวาง
ปีเป่า(ฉลู)	บุนนาค	สุนัข
ปียี่(ขาล)	ไผ่	ผีอารักษ์ งู
ปีเหมา(เถาะ)	หว้า	ไก่ งู
ปีสี่(มะโรง)	ต้นข้าว	ไก่ หมู

ปีไส้(มะเส็ง)	หาด	ฝีอาร์กซ์
ปีสะง่า(มะเมีย)	แค	สุนัข
ปีเม็ด(มะแม)	แค	สุนัข
ปีสัน(วอก)	กระเซา	สุนัข
ปีร่ำ(ระกา)	ก่อ	เสื่อโครง
ปีเส็ด(จอ)	ยอ	เสื่อแผ้ว
ปีไก่อ(กุน)	กอบัว	ยักซ์

เมื่อเตรียมเสตวง เครื่องพลีกรรม และรูปปั้นเรียบร้อยแล้ว ก็จะเริ่มประกอบพิธี โดยหันหน้าไปตามทิศที่กำหนดไว้ในหนังสือปีใหม่เมือง และกล่าวคำโอกาสว่า

"ดูราเจ้ากู เราอยู่จิมกันบ่ได้ ภัยยะอันใหญ่ จักเกิดมีมาชะแล ขอเจ้ากูจูงมารับเอาเครื่องสักการบูชามวลฝูงนี้ แล้วจูงมาพิทักษ์รักษาผู้ข้าที่อยู่สุขสวัสดิ์ นั้นจูงจักมีเที่ยงแท้ดีหลีเทอะ"

ว่าจบ ให้ตัดเล็บ ตัดเศษผมใส่ในเสตวง แล้วเสกน้ำสั้มปล่อยด้วยคาถา

"โอม สิริมา มหาสิริมา เตชะยะสะลาภา อายุर्वณณา ภาวันตุเม"

หลังจากนั้นสระเกล้าดำหัวด้วยน้ำสั้มปล่อยตกลงในเสตวง จึงนุ่งผ้าใหม่และตัดด้วยดอกไม้้นามปีหรือพญาดอก แล้วนำเสตวงยกขึ้นเวียนรอบศรัทธะ ๓ รอบ ลอยเสตวงลงแม่น้ำ หรือไว้ในที่อันควร เช่น ต้นไม้ใหญ่ ทางสี่แยก เป็นต้น ให้หันหลังกลับบ้านทันที ห้ามหันหลังมาดูเสตวง (สนั่น ธรรมธิ ,๒๕๔๘)

ตัดดอกไม้้นามปีและนุ่งผ้าใหม่

หลังจากพิธีดำหัวเสร็จแล้ว จะต้องแต่งเนื้อแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าใหม่ หากเป็นผู้หญิงในวันนั้นก็จะต้องตัดดอกไม้้นามปีหรือเป็นพญาดอกไม้้นามปีของปีนั้นๆด้วย

เช่นในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้แกัดอกแก้ว หรือดอกพิกุล เป็นพญาดอกไม้้นามปี ควรตัดด้วยดอกแก้ว ปีพ.ศ. ๒๕๕๒ ดอกเก็ดทะหวา (ดอกซ้อน) เป็นพญาดอกไม้้นามปี ควรตัดดอกเก็ดทะหวา การตัดดอกไม้้นามปีอาจจะนำมาประดับมวยผม หรือแซมผม

การคำนวณ หาดดอกไม้้นามปีให้เอาตัวเลขจุลศักราชปีใหม่ตั้ง หารด้วย ๘ ได้เศษเท่าไร ทำนายตาม

เช่น

เศษ ๑ ดอกเอื้อง

เศษ ๒ ดอกแก้ว

เศษ ๓ ดอกซ้อน (มะลิ,เก็ดทะหวา)

เศษ ๔ ดอกประดู่

- เศษ ๕ ดอกบัว
- เศษ ๖ ดอกส้มสุก (อโศก)
- เศษ ๗ ดอกบุญนาคนาค
- เศษ ๘ ดอกกำมะถอง (ดอกปีบ)
- เศษ ๐ ดอกลิลา (ช่อนกลีน)

ตัวอย่างเช่น ใน พ.ศ. ๒๕๖๙ ลบด้วย ๑๑๘๒ คือจุลศักราช ๑๓๘๘ หาร ด้วย ๘ ได้เศษ .๕ ดอกไม้นามปี
ได้แก่ ดอกบัว หรือดอกเก็ดทะหวา (เกริก อัครชินเรศ และคณะ, ๒๕๔๖, หน้า ๗๐ -๗๑)

พิธีลอยสังฆานต์ (ล่องสังฆานต์แบบอำเภอแม่แจ่ม)

ในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีการทำพิธีล่องสังฆานต์ในลำน้ำแม่แจ่ม (ฝอยทอง สมวธา, ๒๕๔๖, หน้า ๘๒) ปัจจุบันเหลือเพียงหมู่บ้านยางหลวงที่ยังคงยึดถือปฏิบัติพิธีนี้อยู่ พิธีนี้ทำกันในช่วง
บ่าย เริ่มจากชาวบ้านช่วยกันทำแพต้นกล้วย ให้เป็นเสตวงใหญ่วางบนแพ ตกแต่งด้วยดอกไม้ ช่อ หลากสี
ในเสตวงใส่เครื่องพลีกรรม ได้แก่ ข้าวหอม อาหาร ผลไม้ มะพร้าว กล้วย อ้อย ไล่ควัก (กระทง) และข้าว
แป้งสำหรับใช้ปั้นเป็นรูปนักษัตรประจำปีเกิด

เมื่อทำเสตวงเสร็จแล้ว ทุกคนช่วยกันแบกเป็นขบวนแห่หามแพสังฆานต์ด้วยฆ้องกลองไปยังลำน้ำ
แม่แจ่ม วางแพไว้ริมฝั่งน้ำ ปู่อาจารย์เป็นผู้ประกอบพิธี และกล่าวเสกข้าวแป้งด้วยคาถา "ยะถาวาริวาโท ปุโร
สัพพะการัง ยักขียันติ เอวะเมตัง ยักขีโต หุมหังหุมเห เถอะเมหัง ชิปัง"

จากนั้นให้ทุกคนปั้นแป้งเป็นก้อน เอาเซ็ดตามหน้าตา เนื้อตัว
แขนขา โดยเชื่อกันว่าเป็นการเซ็ดเอาเสนียดจัญไร เคราะห์
ภัยต่างๆ สิ่งชั่วร้ายที่มีอยู่ในเนื้อตัวออกไป เสร็จแล้วปั้นแป้ง
เป็นสัตว์ประจำปีเกิด นำไปใส่ในเสตวง พ่ออาจารย์ผู้
ประกอบพิธี ก็จะกล่าวคำโอกาส ดังนี้

"โขนโต ตูราปู่สังฆานต์ ย่าสังฆานต์ วันนี้ก็เป็นวันดี ตามวาระปีใหม่มาครบรอบปี ตามประเพณีมาแต่ก่อน เพื่อปล่อยส่อนหายสูญ ถึงวันที่ ๑๓ เมษายนก็เป็นวันสังฆานต์ล่อง ผู้เข้าทั้งหลายก็ได้ตกแต่งเครื่องสักการบูชา มีน้ำขมิ้นสั้มปล่อยและโภชนะอาหาร มาถวายเพื่อส่งสังฆานต์ปีเก่า เป็นเคราะห์และนามสิ่งที่ดี บ่งาม ได้กระทำไว้ปฤก ก็ขอให้ออกไปตามแม่น้ำทางหลวง เคราะห์ที่พันพวงก็ขอให้ออกไปตามปู่สังฆานต์ย่าสังฆานต์เสียในวันนี้ ปีใหม่วันใหม่เดือนใหม่ ที่จักมาภายหน้า ขอให้อู้อู่ทั้งหลายจงจำเริญ อายุวัฒนนะ สุขะพละ และโชคชัยลาภะ ริมาค้าขึ้น กระทำสวนไร่นาก็ขอให้อู้อู่ได้ข้าว มีลูกมีเต้าหลานเหลนก็ขอให้อู้อู่สง่างายตั้งใจ ขอให้อู้อู่ฟ้าฝนตกมาตามฤดูกาล ยุต่างกินทานอย่าได้ขาดจิมเอะ"

หลังจากนั้น ทุกคนนำน้ำขมิ้นสั้มปล่อยมาสระเกล้าดำหัวลงในแพสังฆานต์ และนำไปลอยลงน้ำแม่แจ่ม เพื่อให้เคราะห์ภัยต่างๆ ลอยไปกับสายน้ำพร้อมกับปีเก่า

กิจกรรมอื่นๆ ในวันสังฆานต์ล่อง

ในวันสังฆานต์ล่อง ยังนิยมนำวัตถุมงคล เครื่องรางของขลัง พระพุทธรูป มาชำระสรงด้วยน้ำขมิ้นสั้มปล่อย และนิยมปลุกผักเขียว พักทอง โดยนำมูลควายตากแห้งมาทำปุ๋ย

เชื่อว่า เป็นที่ขึ้นชอบของปู่สังฆานต์ย่าสังฆานต์ (มณีพยอมยงค์, ๒๕๔๓, หน้า ๖๔) นอกจากนั้น ยังนิยมทำบุญโดยการปล่อยนกปล่อยปลา และเด็กๆ และคนในวัยหนุ่มสาว นิยมเริ่มรดน้ำปีใหม่กัน ก่อนวันสังฆานต์ล่องแล้ว โดยมักจะเริ่มกันตั้งแต่วันที่ ๖ เมษายนเรื่อยไปจนถึงวันพญาวัน ในชนบทบางแห่ง ยังนิยมรดน้ำปีใหม่กันจนถึงวันปากปี

ความเชื่อเกี่ยวกับวันสังฆานต์ล่อง

สังฆานต์ล่องในแต่ละปี มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต เห็นได้จากมีการทำนายเหตุการณ์ต่างๆที่จะเกิดขึ้นในบ้านเมือง ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่มที่ ๑๓ กล่าวถึงความเชื่อบางประการเกี่ยวกับวันสังฆานต์ล่อง ดังนี้

สังฆานต์ล่อง หรือสังฆานต์ล่อง หรือสังฆานต์ล่องวันอาทิตย์ ชื่อว่า ทวารสสังฆานต์ ปีน้นข้าวจักแพงมากนั้ก คนทั้งหลายจักเป็นพยาธิ ไข้เจ็บหัวปวดท้อง สังฆานต์ขึ้นนาคขึ้นรถไปยามอังคาร มือ ๑ ถือ

แก้ว มือ ๑ ถือผาลา จากหน่อसानไปสู่หน่อปัจจิม นางสงกรานต์ผู้มารับยื่นไปมีชื่อ นางแพงศรี (ทุ่งชะเทวี) ปี นั้นข้าวจ๊กแพงมากนัก คนทั้งหลายจ๊กเป็นพยาธิ ใช้เจ็บหัวปวดท้อง ข้าศึกจ๊กเกิดมีกับบ้านเมือง แมงบ้ง (หนอนแมลง) จ๊กลงกินพืชไร่ข้าวนามากนัก ฝนตกบ่ทั่วเมือง จ๊กแพ้สัตว์ ๒ ติน ๔ ติน จ๊กตายด้วยท่าด้วย พยาธิ คนทั้งหลายมักเป็นตุ่มเป็นฝีแผล จ๊กแพ้ผู้ใหญ่ คมมั่งมีเศรษฐีจ๊กฉิบหาย หมากเกลือจ๊กแพง ไม้ยาง เป็นใหญ่แก่ไม้ทั้งหลาย ขวัญข้าวอยู่ไม้ไผ่ สัตว์ ๔ ตินจ๊กแพง ผู้เกิดวันพุธจ๊กมีเคราะห์ ผู้เกิดวันเสาร์จ๊กมีโชค ลาภ

สังขารล่อง หรือสังขานต์ล่อง หรือสังกรานต์ล่องวันจันทร์ ชื่อว่า โปรโทสังกรานต์ชื่อครุฑ บางแห่งว่าขี้ม้าไปจากหนวันตกเฉียงใต้ไปยามพุธ มือซ้ายพาดตักมือขวาถือตุลย์คือคันชั่ง นางอันเป็นธิดาพระ พรหมผู้มารับนั่งยองๆ รับเอา ชื่อว่านางมโนรา (โคราคเทวี) ปีนั้นจ๊กเกิดมีมากนัก คนทั้งหลายจ๊กเกิดเป็น พยาธิมากนัก ฝนหัวปีดีหางปีบพอดี ข้าวกล้ากลางที่ดี รางที่ก็บ่ดี ไม้กุ่มเป็นพญาแก่ไม้ทั้งหลาย ขวัญข้าวอยู่ ไม้เตื่อเกลี้ยง (ไม้เตื่ออุทุมพร)คนเกิดวันอังคารจ๊กมีเคราะห์ คนเกิดวันพุธจ๊กมีโชค ของเขียวของเหลืองจ๊ก แพง ของลายจ๊กถูก

สังขารล่อง หรือสังขานต์ล่อง หรือสังกรานต์ล่องวันอังคาร ชื่อว่า โฆรัสสังกรานต์ นั่งบนตักผี ยักษ์ ไปจากหนเหนือไปหนตะวันออกเฉียงใต้ ไปยามพฤหัสบดี มือซ้ายเท้ามือขวาถือหลาวเหล็ก บางแห่งว่า ถือดาบสรีกัญไชย แลนางธิดาผู้มารับเอานั้นชื่อว่า รากษสเทวี นอนคว่ำรับเอาแล ฝนหัวปีดีกลางปีไม่ดี ปลายปีดีมาก ข้าวไร่ข้าวนาจ๊กเสีย ลูกไม้บ่มีหน่วยหลาย ของขาวจ๊กถูกของแดงจ๊กแพงจ๊กแพ้ผู้หญิงมีกรรม บ้านเมืองจ๊กเกิดกลียุค แมลงมีปีกจ๊กทำร้ายพืชผักข้าวกล้ามากนัก ไม้พิมานเป็นไม้ใหญ่แก่ไม้ทั้งหลายขวัญ ข้าวอยู่ไม้้อยช้าง (ไม้้อยในป่าคล้ายต้นละหุ่ง) ผู้เกิดวันอาทิตย์จ๊กมีเคราะห์ ผู้เกิดวันพฤหัสบดีจ๊กมีโชค

สังขารล่อง หรือสังขานต์ล่อง หรือสังกรานต์ล่องวันพุธ ชื่อว่า มัญจาตรี สังกรานต์ไปยามศุกร์ จากหนวันออกไปหนใต้ เท้าสวมเกือก (ใส่รองเท้า) หมวกสวมหัว มือซ้ายถือผาลา มือขวาถือดาบ ธิดาผู้มา รับเอาเศียรพระพรหมชื่อ มันทะ นั่งคุกเข่ารับเอาแล ฝนตกบ่ทั่วเมืองหัวปีมีมากกลางปีมีน้อย ข้าวในนาจ๊ก ได้ครึ่งเสียครึ่ง ของบริโภคจ๊กแพง ปีนั้นจะแพ้สมณพราหมณ์ ขุนบ้านขุนเมืองจ๊กตกต่ำ ไม้สะเลียม (สะเดา) เป็นไม้ใหญ่แก่ไม้ทั้งหลาย ขวัญข้าวพึ่งไม้คราม ปีนั้นสัตว์ ๔ ตินจ๊กแพง ของเขียว ของดำ ของขาว ของ เหลืองจ๊กแพง ของแดงจ๊กถูก คนเกิดวันศุกร์จ๊กมีเคราะห์ คนเกิดวันจันทร์ วันเสาร์จ๊กมีโชค แลนางเทพธิดา ที่มารับเศียร โหราศาสตร์ไทยชื่อว่า มณฑา

สังขารล่อง หรือสังขานต์ล่อง หรือสังกรานต์ล่องวันพฤหัสบดี ชื่อว่า สมันตสังกรานต์ พิงตะแคง เหนือปราสาทซึ่งตั้งอยู่บนหลังม้า ไปยามพฤหัสบดีมือซ้ายถือดาบ มือขวาเท้าคางไป บางตำราถือขวานถือแก้ว วิชुरย์จากหนวันตกไปหนวันออก ธิดาผู้มารับชื่อ นางกัญญาเทพนั่งคุกเข่ารับเอาแล ฝนปีนั้นตกเสมอต้น เสมอปลายชอบตามฤดูกาล ผู้เป็นเจ้าของใหญ่จ๊กมีอันตราย ช่างม้าวัวควายจ๊กตายมากนัก ไพร่ราษฎรจ๊กอยู่ดีมี สุข ขุนใหญ่ บุโรหิตะ พระสงฆ์จ๊กเป็นทุกข์ คนค้ากินเที่ยวจ๊กมีเคราะห์ ไม้สักเป็นไม้ใหญ่แก่ไม้ทั้งหลาย ขวัญ ข้าวอยู่ไม้ทองกวาว คนเกิดวันศุกร์จ๊กมีเคราะห์ คนเกิดวันอาทิตย์จ๊กมีโชค ของขาวของแดงจ๊กแพง ของ เหลืองจ๊กถูก นางธิดากบิลพรหมผู้มารับเศียรในโหราศาสตร์ไทยชื่อว่า กิรินีเทวี

สังขารล่อง หรือสังขานต์ล่อง หรือสังกรานต์ล่องวันศุกร์ ชื่อว่า มโตสังกรานต์ ขี้วัวไปยาม อาทิตย์ มือซ้ายเท้าแขน มือขวาพาดอุ้มท้อง บางตำราว่ามือซ้ายถือขวาน มือขวาทูนก้อนหิน ลูกจากหนวัน ออกเฉียงใต้ไปหนวันตกแจ้งเหนือแล นางผู้รับชื่อ ริณโท นั่งยองๆ รับเอาฝนตกหัวปีดีกลางปีมีหลาย เหล็ก บั้งจ๊กกัดกินทำร้ายข้าวนา พืชไร่ อันตรายจ๊กเกิดมีแก่สมณพราหมณ์ ปีนี้ผู้หญิงจ๊กมีเคราะห์ ไม้สะเดาเป็น

พระยาไม้ ขวัญข้าวอยู่ไม้พุทรา คนผู้เกิดวันพฤหัสบดีจักมีโชค ผู้เกิดวันพุธจักมีเคราะห์ สัตว์น้ำจักแพง
พืชผักจักถูก เทพธิดาผู้มารับตามโหราศาสตร์ไทย ชื่อว่า กิมทาเทวี บางตำราว่า นางสิตา

สังขารล่อง หรือสังขานต์ล่อง หรือสังกรานต์ล่องวันเสาร์ ชื่อว่า มรณสังกรานต์ ซี่ปราสาทลมไป
ลูกวันออกไปแจ่งใต้ไปหนเหนือยามจันทร์ มือซ้ายถือคอบเพลิง มือขวาถือไม้เท้า เทพธิดาของกบิลพรหมผู้มา
รับเศียรชื่อว่า สามาเทวี นั่งยองๆ รับเอาแล ปีนั้นฝนแล้ง แผลงต่างๆ จะทำร้ายพืชไร่มากนัก ไฟจิ้งหมี
บ้านเมือง เกิดอัคคีภัยใหญ่ ปีนั้นจักแพ้ผู้ใหญ่ ข้าวยากหมากแพง ผู้เกิดวันจันทร์จักมีเคราะห์ ผู้เกิดวันศุกร์
จักมีโชค นางเทพธิดาที่มารับเอาบางแห่งว่า นางโพธา ในโหราศาสตร์ว่า นางมโหธรเทวี

ความเชื่อบางประการเกี่ยวกับวันสังขานต์ล่อง

วันสังขานต์ล่องที่ตรงกับวันอาทิตย์ (พญาสังกรานต์ ขุนสังกรานต์) ชี้นาค มือซ้ายถือค้อนเหล็ก
มือขวาถือปิ่น มุ่งหน้าจากตะวันออกไปสู่ตะวันตก มีนางสิริเป็นผู้รับ ปีนั้นฝนจะตกดีต้นปี ปลายปีฝนจะแล้ง
ไม่ย่างขาวจะเป็นใหญ่กว่าไม้ทั้งหลาย ลางจะเป็นใหญ่ นกยูงเป็นใหญ่ คนเกิดวันอังคารจะมีเคราะห์ คนเกิด
วันศุกร์จะมีโชค ลางของเหลืองของขาวจะแพง ของแดงจะถูก ปีนี้ดำหัว(สระผมในวันสังกรานต์ล่อง)ให้หัน
หน้าไปทางตะวันตก จะอยู่ดีมีสุข

วันสังขานต์ล่องที่ตรงกับวันจันทร์ (พญาสังกรานต์ ขุนสังกรานต์) ซี่ครุฑไปจากทิศอีสานสู่ทิศ
หริดี มือซ้ายถือหอก มือขวาถือขอช้าง มีนางมโหสถเป็นผู้รับ ปีนี้ฝนจะดี คนจะเป็นไข้กันมาก ขวัญข้าวอยู่ที่
ไม้เตื่อ(มะเตื่อ) คนเกิดวันพฤหัสบดีจะมีเคราะห์ คนเกิดวันพระจะมีโชค ของขาวของแดงจะแพง ของเขียวจะถูก
ดำหัวให้หันหน้าไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ จะอยู่ดีมีสุข

วันสังขานต์ล่องที่ตรงกับวันอังคาร (พญาสังกรานต์ ขุนสังกรานต์) ซี่ยักษ์ จากทิศเหนือไปทิศ
ตะวันตกเฉียงใต้ มีนางสุนันทารับ ปีนี้ฝนแล้งต้นปีกลางปี ปลายปีฝนจะมีมาก ไม้กระชากเป็นใหญ่ หล้า
ปล้องเป็นใหญ่ ขวัญข้าวอยู่ที่ไม้้อ คนเกิดวันอาทิตย์จะมีเคราะห์ คนเกิดวันศุกร์จะมีโชค ดำหัวให้หันไป
ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

วันสังขานต์ล่องที่ตรงกับวันพุธ (พญาสังกรานต์ ขุนสังกรานต์) ซี่ควาย มือซ้ายถือดาบ มือขวาถือ
ดอกไม้ขาว ออกจากทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตก มีนางสิรินันทารับ ปีนี้ฝนดีปานกลาง สัตว์สี่เท้าจะแพง ของ
ดำแดงจะถูก ขวัญข้าวอยู่ที่ไม้ปานเถื่อน(ต้นดอกกรัก) คนเกิดวันอาทิตย์จะมีเคราะห์ คนเกิดวันจันทร์จะมีโชค
ดำหัวหันไปทางทิศเหนือ

วันสังขานต์ล่องที่ตรงกับวันพฤหัสบดี (พญาสังกรานต์ ขุนสังกรานต์) ซี่ม้า มือซ้ายถือน้ำเต้า มือขวา
ถือพัด ออกจากทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีนางสิริกัญญา รับ ปีนี้ฟ้าฝนดี น้ำท่าจะท่วมบ้านเมือง คนเป็นไข้กัน
มาก สมณชีพรามณ์จะเดือดร้อน สัตว์มีปีกจะแพง ของดำของเขียวจะถูก ไม้กระชากเป็นใหญ่ ขวัญข้าวอยู่ที่
ไม้พร้าว คนเกิดวันจันทร์จะมีเคราะห์ คนเกิดวันศุกร์จะมีโชค ดำหัวให้หันไปทางทิศใต้

วันสังขานต์ล่องที่ตรงกับวันศุกร์ (พญาสังกรานต์ ขุนสังกรานต์) ซี่วัว มือซ้ายถือไม้เท้า มือขวาถือ
ค้อนเหล็ก มุ่งหน้าจากทิศตะวันออกสู่ทิศเหนือ มีนางสุชาดารับ ปีนี้ต้นปีแล้ง กลางปีฝนมีมาก มีผลหมากรากไม้
ไม่ย้มหินเป็นใหญ่แก่ไม้ทั้งหลาย หล้าคาเป็นใหญ่แก่หล้าทั้งหลาย ขวัญข้าวอยู่ที่ต้นพุทรา คนเกิดวัน
จันทร์มีเคราะห์ คนเกิดวันพุธมีโชค ดำหัวให้หันหน้าไปทางทิศตะวันตก

วันสังขานต์ล่องที่ตรงกับวันเสาร์ (พญาสังกรานต์ ขุนสังกรานต์) ซี่ปราสาท มือซ้ายถือขวาน มือ
ขวาถือค้อนเหล็ก จากทิศอีสานไปทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีนางโพธานั่งยองๆ รับเอา ปีนี้ฟ้าฝนไม่เสมอกัน ไฟ

จะไหม้บ้านเมือง ไม้สะเดาเป็นใหญ่ สัตว์สี่เท้าสองเท้าจะแพง ของดำเหลืองจะถูก คนเกิดวันอาทิตย์จะมีโชค
คนเกิดวันพฤหัสบดีจะมีเคราะห์ ให้บูชาพระธาตุ ปล่อยสัตว์สองเท้า ดำหัวให้หันไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
ครั้นว่าปีใดสุริยเทวบุตรนั่งไปตั้งอัน ปีนั้นคนทั้งหลายมักจ๊กกลันข้าวอยากน้ำกันมากนักแล ครั้นว่า
ปีใดสุริยเทวบุตรนอนไปตั้งอัน เสนาอำมาตย์ทั้งหลายย่อมมีใจคดเลี้ยวแก่ท้าวพญา ไฟจ๊กไหม้บ้านเมืองแล
ครั้นว่าปีใดสุริยเทวบุตรยืนไปตั้งอัน คนทั้งหลายจ๊กอยู่ดีมีสุขมากนักบ่อย่าชะแล (โองงเขียนสืบสานภูมิปัญญา
ล้านนา , ๒๕๕๑, หน้า ๔๐ -๔๓; ธรรมพื้นเมืองเรื่อง ตำนานอานิสงค์ปีใหม่พื้นเมือง)

ที่มา :

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และสำนักบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
(<https://lannainfo.library.cmu.ac.th/lannatradition/newsyear-sangkan.php>)